

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԵՏՈՒԹՅԱՆ,
ՄՇԱԿՈՒՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԵՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՅԱՆԻ ԵՐԻՏԱՎԱՐՆ
ԳԵՏՆԵԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԵՍՆԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆ (ԱՆԿՈՒՄ)

ԵՐԵՎԱՆԻ
ԳԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍՏՐԱՆ

«ՉԱՆԳՆՉՈՒԹՅՈՒՆ»
ԳՆԱԶԱՐՄԱՆ ԲԵՆԵՎՈՅԻՆ
ԿՈՄՔԵՆԱՏ» ՓԲԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱՆ

**SCIENTIFIC
ARTSAKH**

**НАУЧНЫЙ
АРЦАХ**

№ 2(3), 2019

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.ysu.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱԿՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ
SCIENTIFIC ARTSAKH
НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 2(3), 2019

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2019

Տպագրվում է Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Համարը հրատարակության է երաշխավորել «Գիտական Արցախ» պարբերականի խմբագրական խորհուրդը

**Նվիրվում է Երևանի պետական համալսարանի
հիմնադրման 100-ամյակին**

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ՝ Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեմինա ՍԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ

Անդամներ՝

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Վահրամ ԲԱՆԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Խաչիկ ԳԱԼՍՏՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Ջուլիետա ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արման ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Մարեկ ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
Վալենտինա ԼԱՊԱՆԿՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
Օտտո ԼՈՒԻՏՏԵՐՅԱՆԴՏ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Համբուրգ, Գերմանիա)
Ռուզաննա ՀԱՎՈՐՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մուշեղ ՀՈՎՍԵԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ ԴԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Աշոտ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Կարեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
Գարիկ ԶԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 2(3), 2019, Երևան, ԱԵԳՄՄ հրատ., 2019, 472 էջ:

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2019թ. 2-րդ համարում տեղ են գտել հասարակական գիտությունների արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը, Գերմանիան, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, Լեհաստանը, Հարավային Օսեթիան, Ռուսաստանի Դաշնությունը և Ուկրաինան ներկայացնող մոտ հինգ տասնյակ անվանի ու երիտասարդ գիտնականների աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում զետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2019թ. սեպտեմբերի 12-15-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Հայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» միջազգային երիտասարդական 4-րդ գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

*Dedicated to the 100th Anniversary
of Yerevan State University*

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor

Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor

David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor

Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor

Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor

Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Associate Professor

Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor

Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)

Julieta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ruzanna HAKOBYAN, Doctor of Law, Associate Professor

Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Moushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor

Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)

Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)

Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor

Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor

Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor

Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)

Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Associate Professor

Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Scientific Artsakh, № 2(3), 2019, Yerevan, UYSSA publ., 2019, 472 pages.

The second issue of «Scientific Artsakh» journal 2019 comprises the scientific works of approximately 50 prominent and young scientists from Armenia, Artsakh, Germany, Islamic Republic of Iran, Poland, South Ossetia, Russia and Ukraine on the topical issues of social sciences.

The publication also contains the best scientific articles of the 4th international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 12-15, 2019 in Stepanakert

Издаётся решением учёного совета Ереванского государственного университета

Номер рекомендован к публикации редакционным советом журнала «Научный Арцах»

*Посвящается 100-летию основания
Ереванского государственного университета*

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор

Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор

Рузанна АКОПЯН, доктор юридических наук, доцент

Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор

Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент

Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор

Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)

Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, доцент

Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)

Джультетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор

Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор

Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, доцент

Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)

Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор

Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор

Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор

Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)

Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)

Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор

Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор

Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент

Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор

Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор

Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Научный Арцах, № 2(3), 2019, Ереван, Изд. ОМУСА, 2019, 472 страниц.

В втором номере 2019 г. журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы выдающихся и молодых ученых из Армении, Арцаха, Германии, Исламской Республики Иран, Польши, Южной Осетии, России и Украины, исследующие актуальные вопросы общественных наук.

В издании размещены также лучшие научные статьи 4-ой международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 12-15 сентября 2019 года в Степанакерте.

Ալեն Ղևոնդյան. Անվտանգային ռիսկերի կառավարման հիմնահարցը ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովման համատեքստում.....86

Alen Ghevondyan. The Issue of Security Risk Management in the Context of National Security of the Republic of Armenia

Ален Гевондян. Проблема управление рисками безопасности в контексте обеспечения национальной безопасности РА

Ռոբերտ Ղևոնդյան, Տաթևիկ Հայրապետյան. Ադրբեջանական ագրեսիայի կանխարգելումը՝ հասարակության սպասումների ուղղորդման միջոցով.....93

Robert Ghevondyan, Tatevik Hayrapetyan. The Prevention of Azerbaijani Aggression with Redirection of Social Expectations

Роберт Гевондян, Татевик Айрапетян. Предотвращение азербайджанской агрессии посредством каналирования ожиданий общества

Մարինե Մովսիսյան. Մասնակցային ժողովրդավարության և ազգային անվտանգության փոխհարաբերությունները՝ որպես պետականության ամրապնդման պայման.....103

Marine Movsisyan. Participatory Democracy and National Security Relations as a Condition for Statehood Strengthening

Марине Мовсисян. Отношения между партиципаторной демократией и национальной безопасностью как условие обеспечения государственности

Լիլիթ Չիչոյան. Պետական կառավարման որակը որպես պետության իմիջի արդիականացման գործոն. ազատության վիճակն աշխարհում (freedom in the world) միջազգային ինդեքսը Հայաստանի ու Արցախի համար.....112

Lilit Chichoyan. The Quality of Public Administration as a Factor of Modernizing the State Image: Freedom in the World International Index for Armenia and Artsakh

Лилит Чичоян. Качество государственного управления как фактор модернизации имиджа государства: международный индекс свободы в мире для Армении и Арцаха

Սոսլան Պլիև. Պետության կայացվածության հիմնական հատկանիշների գիտական սահմանումները.....124

Soslan Pliev. Scientific Definitions of the Main Signs of Public State

Сослан Плиев. Научные дифиниции основных признаков государственной состоятельности

Գուրգեն Սիմոնյան. Կենսատարածք. Հայաստանի աշխարհագրական քաղաքականությունն ու տարածքների արդյունավետ կառավարման հիմնահարցերը.....131

Gurgen Simonyan. Living Space: Armenian Geographical Policy and Matters of Territorial Good Governance

Гурген Симонян. Жизненное пространство: географическая политика армении и вопросы эффективного управления территорией

Էդգար Զալանթարյան. Կազմակերպությունների կազմակերպչական կառուցվածք և արդյունավետություն.....141

Edgar Kalantaryan. Organizational Structure and Effectiveness of Organizations

Эдгар Калантарян. Организационная структура и эффективность организаций

ԱՂԻՔԵԶԱՆԱԿԱՆ ԱԳՐԵՍԻԱՅԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄԸ՝ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐԻ ՈՒՂՈՐԴՄԱՆ ՄԻՋՈՑՈՎ*

ՌՈՐԵՐՏ ԴԵՎՈՆԴՅԱՆ

*բաղաբաական գիտությունների թեկնածու,
բ.Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
robert.gh81@gmail.com*

ՏԱԹԵՎԻԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

*ՀՀ ԱԺ պատգամավոր,
պատմական գիտությունների թեկնածու,
բ.Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
haytatev@gmail.com*

Հոդվածի հիմնական նպատակն է բացահայտել Ադրբեջանի հասարակության նկատմամբ ապդեցություն գործելու մեխանիզմների գործարկման միջոցով հայության նկատմամբ ադրբեջանական ագրեսիայի մեղմացման հնարավորությունները: Այս համատեքստում խնդիր է դրված հետազոտել Ադրբեջանի հասարակական տրամադրությունները, վերհանել հայկական կողմերի ապդեցության ուղիներն ու առաջնահերթությունները:

Հետազոտությունն իրականացվել է ընդհանուր գիտական, պատմական և բաղաբազիտական մի շարք միջոցների կիրառմամբ, որոնք են պատմահամեմատական, համակարգային վերլուծության, հերմենևտիկայի և այլ մեթոդները:

Հետազոտությունը ցույց է տվել, որ հայատյացությունը Ադրբեջանում շարունակում է լինել իշխանության պաշտոնական գաղափարախոսություն: Այն ուղղված է ոչ միայն Հայաստանի ու Արցախի Հանրապետությունների դեմ, այլ իր նշանակետում ունի ամեն մի հայի ու հայկականությանն ընդհանրապես: Այս իրավիճակում Ադրբեջանի հասարակության շրջանում բաղաբաական արժեքային սպասումները տրանսֆորմացվում են միջազգային փոխհարաբերությունների: Այլ կերպ ասած՝ հասարակության սոցիալական, տնտեսական և այլ պահանջմունքների բավարարմանը զուգահեռ բաղաբաական հարթությունում սպասումները կազմակերպված ձևով ուղղորդվում են դեպի հայատյացություն:

Հետազոտության արդյունքում եզրակացրել ենք, որ հայկական կողմերն ունեն ապդեցություն գործելու մի շարք տարբերակներ, որոնք կնվազեցնեն հնարավորությունների ընկալումը՝ հասարակության դժգոհությունը ուղղորդելով դեպի Ադրբեջանի ներբաղաբաական դաշտ, ինչը կանխարգելիչ նշանակություն կունենա հակահայկական ագրեսիայի համար:

Հիմնաբառեր՝ դեպրիվացիա, ագրեսիա, կանխարգելում, հասարակություն, տնտեսություն, ուղղորդում, արժեքային սպասումներ, արժեքային հնարավորություններ, հայատյացություն:

Ադրբեջանական հասարակական ու բաղաբաական դաշտում նկատվում են միտումներ՝ ադրբեջանական կողմի «ձախողումները» կապելու բանակցային գործընթացում և հակամարտության համատեքստում երկրում ավտորիտար

* Հոդվածը ներկայացվել է 26.11.2019թ., գրախոսվել՝ 08.12.2019թ., տպագրության ընդունվել՝ 12.12.2019թ.:

վարչակարգի գոյության հետ: Խաղաղությանը նախապատրաստելու, պատերազմական հռետորաբանությունը մեղմելու կոչերը միանշանակ չեն ընկալվել Ադրբեջանում: Հայաստանի ժողովրդավարական գործընթացները ադրբեջանցի ընդդիմադիրները համարում են լուրջ մարտահրավեր¹⁷⁹ և շարունակ պնդում, որ ավտորիտար Բաքուն միջազգային ասպարեզում տանուլ է տալիս ժողովրդավարական Հայաստանի ֆոնի ներքո: Նույն համատեքստում են դիտարկվում սոցիալ-տնտեսական խնդիրների շարունակականությունը, հասարակական կյանքում սոցիալական աստիճանով վերելքի սահմանափակվածությունը, եթևիկ փոքրամասնությունների և այլակարծության նկատմամբ ճնշումները և այլն: Իշխանությունները փորձում են ներհասարակական կյանքի այս ամբողջ խնդրահարույց գունապակը փոխապայմանավորել հայկական կողմի «դավադրական» գործունեությամբ, ինչը տեղի է ունենում հայության նկատմամբ ատելություն սերմանելու միջոցով: Սակայն ադրբեջանական հասարակությունում աստիճանաբար ընդգծվում են իշխանությունների նկատմամբ անվստահության միտումները:

Ադրբեջանի հասարակական-քաղաքական իրավիճակի պատկերը:

Ստեփանակերտում տեղի ունեցած Անվտանգության խորհուրդների համատեղ նիստում վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի ելույթից անմիջապես հետո Ադրբեջանի ընդդիմադիր, ազգայնական ուղղվածություն ունեցող «Ժողովրդական ճակատ» կուսակցության ղեկավար Ալի Զերեմլին իր ֆեյսբուքյան էջում գրառում կատարեց՝ Նշելով հետևյալը. «Փաշինյանի կողմից Խանթենդիում Ախ Նիստի անցկացումը մարտահրավեր է ոչ միայն Ադրբեջանի համար: Փաստացի սա ջանք է օրինականացնելու օկուպացիան: Արդյունքում Ադրբեջանը վերածվում է թույլ կողմի: Ադրբեջանի իշխանությունների կոռուպցիոն, զոդ ու ավազակային գործելակերպը մեծապես հարվածում է մեր երկրի իմիջին, թշնամին ամեն օր նոր հաջողություններ է գրանցում: Հայաստանը խաղաղ հեղափոխությունից հետո իր քաղաքական կապիտալը վերածել է Ղարաբաղի հարցում դիվիդենդներ շահելու ռեսուրսի: Նախ պետք է իշխանությունը վերադարձնենք ժողովրդին, որ հետո կարողանանք Ղարաբաղը ետ բերել»: Զերեմլին այս գրառումը լայն տարածում էր ստացել և ակտիվ քննարկումներ առաջ բերել սոցցանցերում: Դրան հաջորդեց ադրբեջանական քարոզչական կայքի haqqin.az-ի հոդվածը, որ Զերեմլին դավադրություն է նախապատրաստում պետության դեմ¹⁸⁰: Այնուհետև մարտի 16-ին ակնկալվող համաներման շրջանակներում Ադրբեջանի նախագահն անսպասելի քայլ կատարեց՝ ազատ արձակելով աննախադեպ թվով քաղբանտարկյալների՝ մոտ 50 հոգի: Նշենք, որ նախորդ տարիներին համաներման շրջանակներում ազատ էր արձակվում առավելագույնը մեկ տասնյակ քաղբանտարկյալ: Սա մի կողմից՝ կարելի է պայմանավորել երկրում ստեղծված իրավիճակով, մյուս կողմից՝ միջազգային ճնշմամբ, քանի որ ԵՆԽՎ առաջիկա նստաշրջանի ժամանակ կար առանձին զեկույց Ադրբեջանում քաղբանտարկյալների իրադրության վերաբերյալ:

Դրանից հետո՝ մարտի 19-ին, վարչապետ Փաշինյանի՝ ասուլիսի ժամանակ հնչեցրած կոչը՝ ուղղված հայերին ու ադրբեջանցիներին՝ հայիոյելուց բացի մտածել առարկայական հնարավոր քննարկումներ ունենալու մասին¹⁸¹, ադրբեջանական սոցցանցերում տարածում էր գտել զերազանցապես ընդդիմադիր մամուլի միջոցով: Մասնավորապես Meydan.tv կայքն այդ խոսքերը ադրբեջաներեն լեզվով տեղադրել էր

¹⁷⁹ Տաթևիկ Հայրապետյան, Ի՞նչ մարտահրավերներ առաջ բերեց հայկական ժողովրդավարությունը ավտորիտար Բաքվի համար, հունվար 3, 2019: <https://www.aniarc.am/2019/01/03/tatev-hayrapetyan-article-analyticon/>, 27.07.2019:

¹⁸⁰ Эйнулла Фатуллаев, Али Керимли и Гаджи Талех готовят беспорядки в Азербайджане, 14 марта 2019, <https://haqqin.az/dictatorship/146629>, 28.07.2019.

¹⁸¹ Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի մամուլի ասուլիսը, 19.03.2019, <https://www.primeminister.am/hy/videos/item/uGz4tufeoXc/>, 28.07.2019:

իր ֆեյսբուքյան էջում՝ քննարկումների առիթ տալով¹⁸², սակայն շատ շուտով հեռացրեց: Մեկնաբանություններն ընդհանուր առմամբ կարելի է պայմանականորեն բաժանվել մի քանի խմբի.

- Քննադատություններ սեփական իշխանությունների հասցեին, օրինակ՝ «Ծիշտ է ասում Հայաստանի վարչապետը, հերիք է դատարկ խոսեք, գործի անցեք և ետ բերեք հողերը», «Մեր իշխանությունները դատարկ խոսելուց բացի այլ բան չեն կարող անել»:
- Հայ-ադրբեջանական խաղաղ համակեցության մասին հիշատակումներ, օրինակ. «Ռուսաստանում խաղաղ ապրել ստացվում է հայերի ու ադրբեջանցիների շրջանում», «այլ երկրներում կարողանում ենք խաղաղ ապրել, ինչպե՞ս է ստացվում», «Իրավացի է, պետք է սկսենք խոսել, աշխարհի շատ ժողովուրդներ հաղթահարել են հակամարտությունները, միգուցե մենք էլ կարողանանք»:
- Կոչեր էին հնչում չհավատալ ՀՀ վարչապետի խոսքերին, օրինակ. «Այ միամիտներ, չե՞ք հասկանում, որ հատուկ է ասում, ժամանակ են շահում, ևս քսան տարի էլ անցնի, մենք հույսներս կկտրենք մեր հողերից», «Որքան ուզում է խոսենք, միևնույն է դուք հողերը ետ չեք տալու»:
- Խոսակցության կոչեր միայն «հողերը տալուց հետո», օրինակ. "Հողերը վերադարձրեք, նոր հետո կմտածենք ձեզ հետ խոսելու մասին»:
- Մեդադրանքներ Meydan.tv-ի հասցեին՝ Հայաստանի իշխանություններին պրոպագանդելու համար:

Անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ որոշ մեկնաբանություններ ուղղորդված են, կեղծ պրոֆիլներով, այդուհանդերձ խոսքերը տարածելու փաստն իսկ կարևոր է ու հետաքրքրական:

Վարչապետի ելույթի այդ հատվածին անդրադարձել էր նաև «Ազատություն» ռադիոկայանի ադրբեջանական ծառայությունը¹⁸³, նաև կայքի youtube-յան ալիքը¹⁸⁴: Ըստ ելույթի, Փաշինյանի ելույթները ադրբեջանական հանրությանն են հասնում ընդդիմադիր աղբյուրների միջոցով՝ նպաստելով հնարավոր քննարկումների առաջացմանը, որոնք հաճախ ուղղորդվում են Ալիևի իշխանության դեմ:

Դրա հետ մեկտեղ որոշ ընդդիմադիր լրագրողների հրապարակումներում կոչեր են հնչում ընդդիմադիր գործիչների դեմ պայթարելու փոխարեն, պայթարել Ղարաբաղի համար: Մասնավորապես լրագրող, հրապարակախոս Ռովշան Հաջիբեյլին «Meydan.tv» կայքում հրապարակած «Կռվախնձորը» և ընդդիմադիր «պահակները» վերտառությամբ հողվածում անդրադառնալով Դավիթ Գարեջայի վանական համալիրի շուրջ ստեղծված իրավիճակին՝ նշում է. «Պարոն նախագահ, չգիտեմ որքանով է ճիշտ մի երկրում, որի տարածքի 20%-ը օկուպացված է, շարունակ խոսել անվտանգությունից և կայունությունից, անվտանգությունը ավարտվել է, փոխանակ դեկավարությունը ուշադրություն դարձնի այդ հարցի վրա, զբաղված է այլ հարցերով, որովհետև ձեր նպատակը ոչ թե թշնամու դեմ պայթարն է, հողերը օկուպացիայից ազատելը, այլ պայթարը անուժ ընդդիմության, ձեզ քննադատողների դեմ: Այդ պայթարը հարուստ է պարադոքսներով: Մի կողմից՝ քննադատում եք ընդդիմությանը,

¹⁸² <https://www.facebook.com/MeydanTelevision/photos/a.498789073501490/2078322792214769/?type=3&theater>, 21.03.2019:

¹⁸³ Nikol Paşinyan sosial şəbəkələrdə söyüşmələr haqda, Mart 21, 2019, <https://www.azadliq.org/a/nikol-pashinyan-sosial-shebekelerde-soyushler/29834732.html>, 28.07.2019:

¹⁸⁴ Nikol Paşinyan: azərbaycanlılarla ermənilərlər niyə söyüşür?, Mar 21, 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=9A7KoFnpX7g>, 28.07.2019:

մյուս կողմից՝ ֆինանսավորում ձեռք համար «ցանկալի» ընդդիմադիրներին...»¹⁸⁵: Յեղիևակի մեկ այլ հոդվածում, որը վերնագրված է «Աշխատավարձի բարձրացում և խաղաղության կոչեր», նշվում է, որ հունիսի 18-ը հարուստ է եղել նախագահ Ալիևի հրամանագրերով, որոնք վերաբերում էին աշխատավարձի՝ սպասվող բարձրացումներին: Նախատեսվում է, որ հոկտեմբերի 1-ից Ադրբեջանում նվազագույն աշխատավարձը կբարձրանա՝ 180 մանաթից դառնալով 250 մանաթ (106\$-ից 148\$), կավելանա նաև թոշակը՝ 160 մանաթից դառնալով 200 մանաթ (95\$-ից 118\$)¹⁸⁶: Յեղիևակը նշում է, որ սրանք կեղծ փոփոխություններ են, որոնց ներքո «քողարկվում են խաղաղության կոչեր»: Հոդվածում մասնավորապես նշվում է. «Ուշագրավ է, որ այս օրերին, երբ կառավարությունը խոսում է աշխատավարձերի բարձրացման մասին, խաղաղության հայտարարություններ են հնչում Ղարաբաղի հարցով: Օրինակ, Չաքիր Չասանովը վերջերս հայտարարեց, որ միջազգային իրավիճակը թույլ չի տալիս պատերազմ սկսել: ԱԳՆ մամլո խոսնակ Աբդուլանևան էլ ասում է, որ շարունակվում է բնակչությանը խաղաղության նախապատրաստելու գործընթացը»¹⁸⁷: Կարող ենք ենթադրել, որ խաղաղության նախապատրաստման մասին հայտարարությունն իսկ «սվիններով» է ընդունվում Ադրբեջանի հասարակության ընդդիմադիր հատվածի կողմից:

Դրան զուգահեռ խոսվում է նաև տնտեսական բացթողումների մասին: Մասնավորապես ադրբեջանցի տնտեսագետ, ընդդիմադիր հայացքներ ունեցող Նաթիգ Ջաֆարլին ֆեյսբուքյան էջում գրառում է կատարել. «Ադրբեջանի ՀՆԱ-ն 2018թ.-ին կազմել է 46 միլիարդ 900 միլիոն դոլար՝ մեկ շնչի հաշվով 4690 դոլար: 2018թ.-ին օկուպանտ Չայաստանի ՀՆԱ-ն կազմել է 12 միլիարդ 400 միլիոն դոլար՝ մեկ շնչի հաշվով 4275 դոլար: 5 տարի առաջ Ադրբեջանի ՀՆԱ-ն կազմել է 74 միլիարդ 240 միլիոն դոլար՝ մեկ շնչի հաշվով 7500 դոլար: 5 տարի առաջ Ռուսաստանի ֆորպոստ Չայաստանի ՀՆԱ-ն կազմել է 11 միլիարդ 610 միլիոն դոլար՝ մեկ շնչի հաշվով 4146 դոլար: վերջին 5 տարվա ընթացքում Ադրբեջանի ՀՆԱ-ն փաստացի նվազել է 27 միլիարդ 340 դոլարով՝ մեկ շնչի հաշվով 2900 դոլար, իսկ մեր թշնամի Չայաստանինը ավելացել է 800 միլիոն դոլարով՝ մեկ շնչի հաշվով 130 դոլար: Սրանք զուտ թվեր են, թվերը չեն խաբում...»¹⁸⁸: Մեկ այլ ընդդիմադիր հայացքներով տնտեսագետ Գուբադ Իբադոգլուի՝ հունիսի 9-ի գրառման մեջ նշվում է. «Ադրբեջանի պետական բյուջեի՝ պաշտպանությանը հատկացված ծախսերը հետևյալ կերպ են փոխվել 20 տարվա ընթացքում. 1992 թ.-ին՝ 11,1 միլիոն դոլար, 1993 թ.-ին՝ 77,5 միլիոն դոլար: 2012թ.-ին՝ 3 միլիարդ 246 միլիոն դոլար, 2013թ.-ին՝ 3 միլիարդ 368 միլիոն դոլար: Արդյունքում ոչինչ չկա»¹⁸⁹: Այսպես իշխանությունների ռազմական հսկայական ծախսերը համարվում են ոչ արդարացված, իսկ պատերազմի վերսկսումն այս պահի դրությամբ՝ քիչ հավանական՝ հատկապես մթնոլորտի առողջացմանն ուղղված կոչերի համատեքստում:

Ի պատասխան՝ Բաքվի իշխանական շրջանակները մեղադրում են ընդդիմության գործիչներին հակապետական ու դավաճանական գործողություն-

¹⁸⁵ Rövşən Hacıbəyli, Keşikcidağ və müxalifət "keşikçiləri", 18 İyul 2019, [¹⁸⁶ Azerbaijan raises minimum wage by \\$41, and minimum pension by \\$23, June 20, 2019, \[¹⁸⁷ Rövşən Hacıbəyli, Maaş artımı və sülh çağırışları, 24 June 2019, \\[¹⁸⁸ Natig Jafarli \\\[¹⁸⁹ Gubad İbadoglu \\\\[96\\\\]\\\\(https://www.facebook.com/gubad.ibadoglu/posts/10217139414749226, 28.07.2019:</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\)\\\]\\\(https://www.facebook.com/natig.jafarli/posts/10217720327813630, 28.07.2019:</p>
</div>
<div data-bbox=\\\)\\]\\(https://d9mc3ts4czbpr.cloudfront.net/en/article/maas-artimi-ve-sulh-cagirislari/?ref=article-related-artciles, 27.07.2019:</p>
</div>
<div data-bbox=\\)\]\(https://jam-news.net/azerbaijan-raises-minimum-wage-by-41-and-minimum-pension-by-23/, 28.07.2019:</p>
</div>
<div data-bbox=\)](https://d9mc3ts4czbpr.cloudfront.net/az/article/kesikcidag-ve-muxalifet-kesikcileri/?fbclid=IwAR2VD MnD 1xFU _MaBHwrkVlr4G28ahOxpcLo-KViVOhDT9a7ZdDrGBDQq0o, 27.07.2019:</p>
</div>
<div data-bbox=)

ներում, ինչպես նաև անձնական վարկաբեկող տեղեկություններ են հրապարակում փորձելով ազդել հանրային կարծիքի վրա: Այսպես, իշխանամետ պատգամավոր Իլիամ Մամեդովն Ալի Զերիմլին անվանում է «դավաճան և ժողովրդի թշնամի»¹⁹⁰: Իսկ իշխանամետ լրագրող Էլշադ Մամեդլին տարածում է վարկաբեկող տեղեկություններ ընդդիմադիր Ալի Իսանովի և Վահաբաձեի վերաբերյալ¹⁹¹:

Միևնույն ժամանակ պետական լրահոսը առավելապես տարածում է տնտեսական հաջողությունների, առաջընթացի վերաբերյալ կյուբեր¹⁹², որոնց միջոցով փորձում է նվազեցնել հասարակության մեջ առկա դժգոհության մակարդակը: Մյուս կողմից՝ պաշտոնական Բաբուն շարունակում է տարածաշրջանային ու ներքին տնտեսական խնդիրների գոյությունը փոխկապել Ղարաբաղյան հակամարտության հետ¹⁹³: Հակահայկական քարոզչությունը օգտագործվում է նաև այս ուղղությամբ՝ հանդիսանալով Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից սեփական ներթափառական խնդիրների լուծման ևս մեկ գործիք:

Կարող ենք արձանագրել, որ ադրբեջանական հասարակությունը չի հավատում պաշտոնական Բաբվի կողմից տարածքների վերադարձի վերաբերյալ հայտարարություններին, ինչպես նաև իշխանությանը մեղադրում է տնտեսական ոչ արդյունավետ քաղաքականություն վարելու համար: Մի կողմից՝ ռազմական ծախսերի հսկայական ծավալը խլում է տնտեսության առողջացմանն անհրաժեշտ ռեսուրսների առկայության բաժինը, մյուս կողմից՝ այդ ծախսերը չեն ապահովում այնպիսի ռազմական առավելություն, որը հնարավորություն կտար ուժի միջոցով լուծելու խնդիրը:

Նման իրավիճակում Հայաստանի ու Արցախի նկատմամբ Ադրբեջանի ագրեսիվ վարքագիծը, որը դրսևորվում է սահմանային սրացումներով ու հայտարարություններով, այնուամենայնիվ որոշակիորեն ստանում է հասարակության աջակցությունը: Այդ աջակցությունը հիմնականում բացատրվում է խնդիրը մեռյալ կետից շարժելու, լուծման և հետագայում տնտեսության մեջ փոփոխություններ իրականացնելու հույսով: Սակայն հասարակությունը ժամանակի ընթացքում ավելի ու ավելի է սկսում հասկանալ կորստի անդառնալիությունը: Դա նշանակում է, որ Ադրբեջանի հասարակության շրջանում տեղի ունեցող գործընթացը կարելի է նկարագրել «նվազող դեպրիվացիայի» երևույթի միջոցով:

Նվազող դեպրիվացիայի խթանումը՝ որպես ագրեսիայի կանխարգելման միջոց: Արժեքային սպասումների և արժեքային հնարավորությունների ընկալումների անհամապատասխանությունը կազմում է հարաբերական դեպրիվացիայի երևույթը: «Նվազող դեպրիվացիան» սպասումների ընկալման համեմատական հաստատուն լինելու պայմաններում հնարավորությունների ընկալման աստիճանական նվազումն է: Ադրբեջանի հասարակության շրջանում Արցախի հարցում սպասումները հանգում են այսպես կոչված «տարածքային ամբողջականության վերականգնման» հայեցակարգին, իսկ հնարավորությունները ընդգրկում են խաղաղ

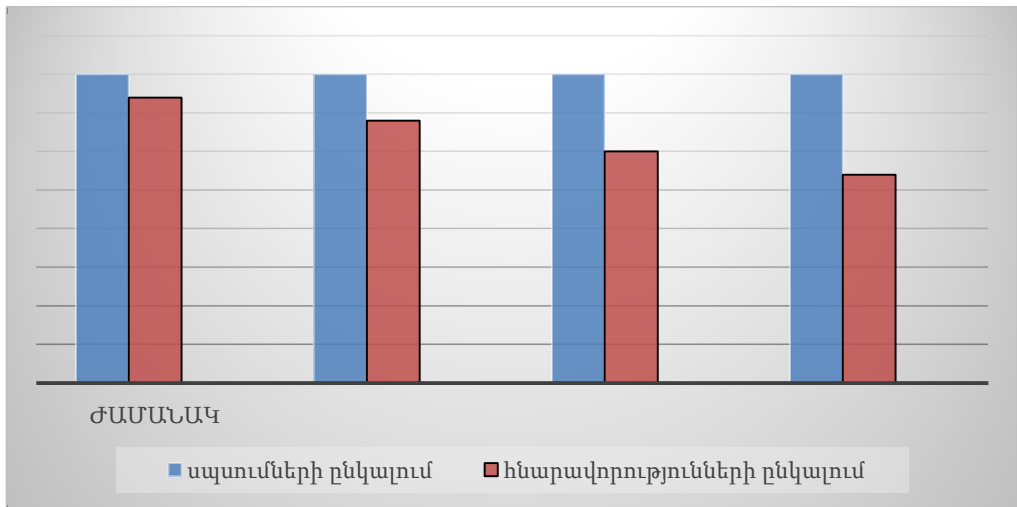
¹⁹⁰ Али Керимли – наглядный пример предательства, враждебности к народу <https://www.trend.az/azerbaijan/politics/3153401.html>, 25.11.2019:

¹⁹¹ Исфандияр Вахабдзе, примкнувший к Али Исанову, превратил гостевой дом Азербайджана в Молдове в гнездо любовных утех <https://www.trend.az/azerbaijan/politics/3153788.html>, 25.11.2019:

¹⁹² «Азеригаз»: За девять месяцев зарегистрировано 65 тысяч 124 новых абонента https://azertag.az/ru/xeber/Azerigaz_Za_devyat_mesyacev_zaregistrirvano_65_tysyach_124_novyh_abonenta-1340815; В Азербайджане увеличился объем грузоперевозок <https://www.trend.az/business/economy/3154066.html>, 25.11.2019:

¹⁹³ Продолжение оккупации Арменией азербайджанских территорий создает препятствия полноправному региональному сотрудничеству https://azertag.az/ru/xeber/Prodolzhenie_okkupacii_Armeniei_azerbaidzhanskih_territorii_sozdaet_prepyatstviya_polnopravnomu_regionalnomu_sotrudniches tvu-1095352, 21.09.2019:

բանակցություններից մինչև լայնածավալ պատերազմն ընկած գործողությունների ողջ շրջանակը:

Գծանկար. Ադրբեջանի հասարակության շրջանում Արցախի հարցում ժամանակի ընթացքում սպասումների ու հնարավորությունների ընկալման տարբերության աճը («Նվազող դեպրիվացիայի» երևույթը)*:

Ինչպես տեսնում ենք գծագրում, Արցախի հարցում Ադրբեջանի հասարակության սպասումները ժամանակի ընթացքում հաստատուն են, ենթադրում են տարածքների վերադարձ: Սակայն այդ նպատակի իրականացման հնարավորությունների ընկալումը ժամանակի ընթացքում նվազում է: Համակարգային տեսության շրջանակներում դիտարկելով այս գործընթացը՝ կարող ենք նկատել, որ ժամանակի ընթացքում հասարակության շրջանում տնտեսական ու սոցիալական առաջընթացի սպասումները խորացող դժգոհություն են ձևավորում իշխանության նկատմամբ: Իսկ այդ դժգոհությունը հիմնավորվում է Արցախի հարցում հնարավորությունների նվազման համատեքստում ռեսուրսների վատնմամբ:

Այսպիսով՝ Ադրբեջանի հասարակությունն արդեն որոշակիորեն հասկանում ու արտահայտում է իշխանության կողմից արժեքային համակարգի առանցքային կողմնորոշիչների մանիպուլյատիվ դրսևորումները: Այդ դրսևորումների միջոցով Ադրբեջանի իշխանությունը պահպանում է որոշակի լեգիտիմության մակարդակ, փորձում է նվազեցնել դժգոհությունը անարդյունավետ տնտեսական քաղաքականությունից, կանխել սոցիալական բողոքի ակցիաները, իսկ ներքին ագրեսիան ամբողջովին ուղղորդում է դեպի «դուրս»՝ հայությունն ու հայկականը. «Որոշակի կամ անորոշ աղբյուրներ ունեցող դժգոհության տարբեր տեսակները, որոնք առաջանում են տնտեսական, միջանձնային, ինչպես նաև իշխանական դեպրիվացիաների հետևանքով, կարող են ուղղորդվել դեպի հստակ, նեղ ուղղվածությամբ քաղաքական բողոքի գործողությունները»¹⁹⁴:

Ադրբեջանական իշխանությունները ամբողջապես օգտվում են ուղղորդման հնարավորությունից, ինչը բավական վտանգավոր է, քանի որ հասարակության

* Գծագրում բերված արդյունքները հարաբերական են, արտացոլում են երևույթի ֆունկցիոնալ արտապատկերումը:

¹⁹⁴ Гарт Т., Почему люди бунтуют, СИ, 2005, с. 241.

ինքնագիտակցության աճը կարող է ժամանակի ինչ որ պահի դուրս գալ վերահսկողությունից, ինչը հղի է անկանխատեսելի հետևանքներով. «Եթե ռեժիմի կողմից ներքին թշնամանքը Նույնիսկ հնարավոր է լինում ուղղորդել դեպի արտաքին օբյեկտներ, այդպիսի գործողության գինը կարող է շատ թանկ լինել»¹⁹⁵: Այդ իսկ պատճառով շատ կարևոր է հակադարձ ազդեցություն գործել Ադրբեջանի հասարակության վրա՝ փորձելով նպաստել արժեքային համակարգի մանիպուլյատիվ երևույթների վերհանմանը. «Շրջակա միջավայրի հետ արժեքների սինխրոնիզացիան կարող է նվազել փոփոխության էկզոգեն աղբյուրների ազդեցության, այսինքն՝ տարբեր տիպի արտաքին ցուցադրական էֆեկտների հետևանքով»¹⁹⁶: Տվյալների վերհանման ու ներկայացման միջոցով էլ ավելի արդյունավետ կլինի խորացող դեպրիվացիոն միտումները դեպի ներհասարակական խնդիրների դաշտն ուղղորդելը: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է հստակեցնել ՀՀ և Արցախի կողմից Ադրբեջանի հասարակության վրա ազդեցության հնարավոր բոլոր միջոցները:

Ադրբեջանի հասարակության հետ հաղորդակցման միջոցները: Արտաքին ազդեցությունը հնարավոր է իրականացնել և՛ Հայաստանից, և՛ Արցախից, և՛ միջնորդավորված՝ աշխարհի տարբեր երկրներում համանման գործընթացների վերհանման ու զուգահեռների անցկացման միջոցով: Այդ ազդեցությունը կարելի է իրականացնել նաև Ադրբեջանի ազգային փոքրամասնությունների, հիմնականում թալիշների ու լեզգիների միջոցով՝ խթանելով նրանց քաղաքական պահանջների ձևավորումն ու ներկայացումը Ադրբեջանում: «Ժողովրդավարական երկրները ստեղծում են ֆորմալ ուղիներ, որոնցով կարող են ներկայացվել քաղաքական պահանջները, ինչը նպաստում է դեպրիվացիայի ոչ բռնի մեթոդներով նվազմանը: Իսկ տարբեր խմբերի նկատմամբ խտրական քաղաքականությունը ավելի հաճախ հանդիպում է ավտորիտար երկրներում»¹⁹⁷: Ադրբեջանը դժվար է ժողովրդավարական երկիր անվանել, իսկ ներքին խտրական վերաբերմունքը, ըստ էթնիկ պատկանելիության, ակնհայտ է: Հայաստանի ու Արցախի կողմից թալիշների և լեզգիների դեպրիվացիոն գործընթացների մատնանշումը կարող է Ադրբեջանի հասարակությունում մտածելակերպի փոփոխություն հարուցել: Այս առումով կարևոր օրինակ է Երևանի պետական համալսարանի իրանագիտության ամբիոնի կողմից ամենամյա թալիշագիտական գիտաժողովների անցկացումը¹⁹⁸:

Հայաստանից Ադրբեջանի հասարակության սպասումների վրա ազդեցություն գործելու հնարավորություն է նաև ՀՀ վարչապետի՝ Ադրբեջանի ժողովրդի հետ չմիջնորդավորված խոսելու մասին ցանկությունը¹⁹⁹: Փաշինյանը նշում է, թե ցանկալի կլիներ, որ այդ հաղորդակցությունը երկկողմանի բնույթ ունենար, սակայն ՀՀ ղեկավարի և իշխանության ամենաբարձր օղակի այլ ներկայացուցիչների պարբերական ուղերձները Ադրբեջանի հասարակությանը կարող են որոշակի նստվածքային էֆեկտ ունենալ: Այս հաղորդակցական ուղին կարելի է օգտագործել Ադրբեջանի իշխանությունների ներքին լսարանի համար տարածվող ոչ ամբողջական կամ կեղծ տեղեկությունների հերքման, Հայաստանի տեսակետի տարածման համար: Ընդ որում, այդ տեղեկատվությունը կարող է պարունակել ինչպես Արցախի հարցում, այնպես էլ Ադրբեջանի և ամբողջ տարածաշրջանի տնտեսական, սոցիալական և այլ

¹⁹⁵ Նույն տեղում, էջ 388:

¹⁹⁶ Նույն տեղում, էջ 195:

¹⁹⁷ Koos C., Does Violence Pay? The Effect of Ethnic Rebellion on Overcoming Political Deprivation, Giga working papers, N244, 2014, p. 16.

¹⁹⁸ Թալիշագիտական 3-րդ միջազգային գիտաժողով, 24-25 մայիսի, 2019թ. <https://haydazayn.com/am/page/talisnerin-nvirvac-gitajoxov-ereanoum>, 30.07.2019:

¹⁹⁹ Կուզեի հնարավորություն ունենայի խոսելու Ադրբեջանի ժողովրդի հետ, բայց չէմ ուզում, որ դա լինի միակողմանի. Փաշինյան <https://www.tert.am/am/news/2019/04/11/Pashinyan/2971273>:

ուղորտներին վերաբերվող լայնամասշտաբ խնդիրների վերաբերյալ դիրքորոշումներ, փորձագիտական վերլուծություններ, կարծիքներ և այլն: Ցանկալի կլիներ, որ նման նախաձեռնությամբ հանդես գար նաև Արցախը՝ տարբեր պաշտոնյաների մակարդակով:

Ադրբեջանական հասարակությանը իրական տեղեկատվության տրամադրման ևս մեկ կարևոր մեխանիզմ կարող է լինել քաղաքացիական հասարակության կառույցների միջև փոխհարաբերությունների ձևավորումը: Այդ հարթակը կարող է իրականանալ ինչպես ուղղակիորեն՝ լրագրողների փոխայցերի օրինակով, այնպես էլ միջազգային ձևաչափերում մասնակցության մակարդակի աճի միջոցով:

Ադրբեջանի հասարակության վրա ազդեցության կարևորագույն միջոց է ադրբեջանագիտական հետազոտությունների անցկացումը Հայաստանում և դրանց հեռարձակումը սոցիալական ցանցերով ու տեղեկատվահաղորդակցական այլ միջոցներով: Կովկասյան տարածաշրջանում սոցիալական ցանցերը, հատկապես facebook, twitter, vkontakte ռեսուրսները քաղաքական ու սոցիալական գործընթացների վրա ազդեցության հսկայական ներուժ են պարունակում: Այդ եղանակով կարելի է տեղեկատվությունն ուղղակիորեն հասցնել Ադրբեջանի հասարակությանը՝ շրջանցելով իշխանական մանիպուլյացիոն դաշտը: Տեսուչության, սոցիալական, ներքաղաքական հարցերի շուրջ նվազող դեպրիվացիան խթանել կարելի է Ադրբեջանի ներքին սոցիալական իրավիճակի ներկայացմամբ, ռազմական ծախսերի ու տնտեսական իրավիճակի համեմատական վերլուծություններով, Արցախի հարցում ռուսների իրական դասավորության մեկնաբանություններով և այլն: Առավել արդյունավետ կլիներ այս գործընթացներն իրականացնել Արցախում գրանցված օգտատերերի կողմից, որոնք կարող էին տեղային օրինակներով փաստարկել համեմատական հետազոտությունների արդյունքները: Կոնֆլիկտների սլովակ մասնագետ, պրոֆեսոր Ռաստիսլավ Կազանսկին, ուսումնասիրելով Եթնիկ կոնֆլիկտները, դրանց կանխարգելման հարցում մեծ նշանակություն է հատկացնում մեդիա-հաղորդակցության հնարավորություններին: Նա նշում է, որ միջազգային բազմաէթնիկ հեռարձակումները, ինչպես նաև այլընտրանքային ռեսուրսների գոյությունը կարող են նշանակալի նվազեցնել կոնֆլիկտի սրման հավանականությունը²⁰⁰: Մեր դեպքում ևս այս պնդումը առարկայական է: Նույնիսկ ՀՀ վարչապետի երկկողմանի հաղորդակցման ցանկությունը կարող է ժամանակի ընթացքում առարկայական դառնալ՝ տեղեկատվահաղորդակցական նորագույն միջոցների կիրառմամբ: Ավելորդ չի լինի նշել, որ Արցախի ու Հայաստանի շարունակական ժողովրդավարական զարգացումն ու հզորացումը նշանակալի կավելացնեն գործողությունների արդյունավետությունը:

Ամփոփենք. Ադրբեջանի ընդդիմադիր դաշտի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հասարակության մեջ դեպրիվացիոն միտումներն իշխանության մանիպուլյացիաների միջոցով հիմնականում ուղղորդված են հայության դեմ: Սակայն ժամանակի ընթացքում խորանում է ներքաղաքական, տնտեսական ու սոցիալական ուղորտներում փոփոխությունների պահանջը: Արցախի հարցում նվազող դեպրիվացիայի ընթացքին զուգահեռ աճում են դեպրիվացիոն միտումները հանրության տնտեսական ու սոցիալական կարիքների բավարարման խնդիրներում:

Այդ իրավիճակը հնարավորություն է տալիս նպաստելու հասարակության մեջ հայության նկատմամբ ագրեսիայի կերպափոխմանը սեփական իշխանություններից ներքին փոփոխությունների պահանջին: Այլ կերպ ասած, հայկական կողմերի ազդեցության արդյունավետությունը պետք է գնահատել Ադրբեջանի հասարակությունում Արցախի հարցում հնարավորությունների ընկալման նվազման խորացման և ներքին խնդիրների վրա սևեռման ինտենսիվությամբ:

²⁰⁰ Kazansky R., The theory of conflicts, Banska Bystrica, 2015, p. 137.

Այդ համատեքստում Ադրբեջանի հասարակություն վրա ագրեսիայի գործիքակազմը պարունակում է մի շարք հնարավորություններ, որոնցից կարևորագույններն են.

1. Տեղեկատվահաղորդակցական միջոցները, առանձնապես սոցիալական ցանցերը,
2. Տարբեր մակարդակի պաշտոնյաների հարցազրույցներն ու հայտարարությունները,
3. Ադրբեջանի էթնիկ փոքրամասնությունների վերաբերյալ, ինչպես նաև նրանց ներկայացուցիչների ներգրավմամբ գիտակրթական ու մշակութային խոշորածավալ միջոցառումների պարբերական իրականացումը,
4. Քաղաքացիական հասարակության տարբեր կառույցների միջև երկխոսության հարթակների ստեղծման նախաձեռնություններն ու իրական հնարավորությունների ձևավորումը:

THE PREVENTION OF AZERBAIJANI AGGRESION WITH REDIRECTION OF SOCIAL EXPECTACIONS

ROBERT GHEVONDYAN

PhD in politics

Yerevan, Republic of Armenia

TATEVIK HAYRAPETYAN

PhD in history, MP of National Assembly of RA,

Yerevan, Republic of Armenia

The aim of the article is to explore the possibilities to decrease the aggression of Azerbaijan towards Armenians with the use of certain mechanisms. In this context the focus is to examine the mood of Azerbaijani society and underline the tools and priorities of Armenian sides to impact on those moods.

The research is based on scientific, historical and political analysis with use of methods of historical comparison, structural analyze, hermeneutic and so on.

The research shows that Armenophobia still remains the official ideology of Azerbaijani state. It is not just against Armenian and Artsakh, but against all Armenians in general. In this case, the political expectations of Azerbaijani society turn into international relations. In other words, while trying to fulfill the socio-economic expectations of the society the government turns the political expectations into anti-Armenian moods.

As a result of the research we summed that Armenian sides have opportunities for the influence, which will help to redirect the social disappointment into domestic politics of Azerbaijan, which might prevent the aggression.

Key words: *deprivation, aggression, prevention, society, economy, directing, value based expectations, value based opportunities, Armenia-phobia.*

ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ АГРЕССИИ ПОСРЕДСТВОМ КАНАЛИРОВАНИЯ ОЖИДАНИЙ ОБЩЕСТВА

РОБЕРТ ГЕВОНДЯН

*кандидат политических наук,
г. Ереван, Республика Армения*

ТАТЕВИК АЙРАПЕТЯН

*Депутат Национального Собрания РА,
Кандидат исторических наук
г. Ереван, Республика Армения*

Основная цель статьи - раскрыть возможности смягчения азербайджанской агрессии против армянства путем эффективного использования механизмов влияния на общество Азербайджана. В этом контексте поставлена задача исследовать общественные настроения Азербайджана, выявить пути и приоритеты влияния армянских сторон.

В исследовании использованы общие научные, исторические и политологические методы, которые включают в себя историко-сравнительные и герменевтические методы, системный анализ и т.д.

Исследование показало, что армянофобия в Азербайджане продолжает являться государственной идеологией. Она направлена не только против Армении и Арцаха, но и нацелена на любого армянина и армянское в целом. В такой ситуации политические ожидания у общества Азербайджана трансформируются в международные отношения. Другими словами, параллельно удовлетворению ожиданий в социальных, экономических и других сферах, политические ожидания организованно канализуются в армянофобию.

В результате исследования был сделан вывод о том, что у армянских сторон есть ряд вариантов влияния. Воспользовавшись этими вариантами, можно умерить восприятие возможностей по карабахскому вопросу, направляя негодование общества во внутривнутриполитическое поле Азербайджана. Это может снизить вероятность антиармянской агрессии.

Ключевые слова: депривация, агрессия, предотвращение, общество, экономика, канализование, ценностные ожидания, ценностные возможности, армянофобия.